

रस्ते उपक्षेत्रांतर्गत नवीन कामे
अर्थसंकल्पित करतांना घ्यावयाच्या
दक्षतेबाबत मार्गदर्शक सूचना.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक बांधकाम विभाग
शासन परिपत्रक क्र. योजना-२०२५/प्र.क्र.६०/नियो-१अ
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मंत्रालय, मुंबई-३२.
दिनांक:- ०१ एप्रिल, २०२५

प्रस्तावना - :राज्यात सुमारे ३ लाख कि.मी. लांबीचे राष्ट्रीय महामार्ग, प्रमुख राज्य मार्ग, राज्य मार्ग, प्रमुख जिल्हा मार्ग, इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण रस्त्यांचे जाळे आहे. यापैकी सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून सुमारे १,१२,००० कि.मी. इतक्या लांबीच्या रस्त्यांची तसेच पुलांची देखभाल दुरुस्ती तसेच नुतनीकरण योजनांतर्गत व योजनेत्तर निधीतून करण्यात येते. सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून राज्यमार्ग व प्रमुख जिल्हा मार्ग दर्जाच्या रस्त्यांची कामे अर्थसंकल्पित केली जातात. रस्ते विकासाच्या कामांसाठी विविध योजनांतर्गत उदा. राज्यमार्ग, प्रमुख जिल्हा मार्ग, हायव्हीड ॲन्वुटी योजना, नाबार्ड, केंद्रिय मार्ग निधी इत्यादी विविध योजनांद्वारे निधी उपलब्ध केला जातो. विभागाच्या विविध योजनांद्वारे रस्ते, पुल व इतर अनुषंगिक कामे मोठ्या प्रमाणात अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहेत.

दरवर्षी विभागास प्राप्त होणाऱ्या नियतव्ययाच्या जास्त प्रमाणात/किंमतीची कामे या पूर्वीच मंजूर करण्यात आलेली आहेत. त्यामुळे विभागास दरवर्षी प्राप्त होणाऱ्या नियतव्ययामधून सदर कामांची देयके अदा करणे अशक्य आहे. मंजूर कामांना वेळेत निधी प्राप्त न झाल्यास कामांच्या किंमतीत मोठ्या प्रमाणात वाढ होत आहे व त्यामुळे कामांच्या गुणवत्तेवर मोठ्या प्रमाणात विपरीत परिणाम होत आहे.

५. दि. १३.०१.२०२५ रोजी मा.मुख्यमंत्री महोदयांकडे सा.बां.विभागाच्या १०० दिवसांच्या कृती आराखड्याचे सादरीकरण करण्यात आले. सदर बैठकीमध्ये असे निर्देशित करण्यात आले आहे की, सा.बां.वि. ने कामे अर्थसंकल्पीत करताना कामांची निकड, आवश्यकता, निकष याचा अभ्यास करुन कामे अर्थसंकल्पात समाविष्ट करावीत. सदरची कार्यवाही पुढील अर्थसंकल्पात कामे समाविष्ट करताना करण्यात यावी. ”

सार्वजनिक बांधकाम विभागाद्वारे नव्याने मंजूर करण्यात येणाऱ्या कामांबाबत विविक्षित धोरण आखून नव्याने मंजूर करण्यात येणाऱ्या कामांची संख्या मर्यादित ठेवणे आवश्यक आहे. त्या अनुषंगाने नव्याने मंजूर करावयाच्या कामांबाबत सविस्तर मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करावयाची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक :-

सार्वजनिक बांधकाम विभागाद्वारे नव्याने मंजूर करण्यात येणाऱ्या कामांबाबत विविक्षित धोरण आखून नव्याने मंजूर करण्यात येणाऱ्या कामांची संख्या मर्यादित ठेवणे आवश्यक आहे. रस्ते उपक्षेत्रांतर्गत नवीन रस्ते, पुल व इतर अनुषंगिक कामे अर्थसंकल्पित करतांना घ्यावयाच्या दक्षतेबाबत खालील मार्गदर्शक सूचना निश्चित करण्यात येत आहेत :-

१. राज्यमार्ग व प्रमुख जिल्हा मार्गावरील दळणवळणासाठी अत्यंत महत्वाच्या, जास्त वाहतुक वर्दळ असणाऱ्या व अत्यावश्यक सुधारणेची आवश्यक असलेल्या रस्त्यांची कामे रस्ते विकास योजनेच्या प्राथम्यक्रमास अधीन राहून प्रस्तावित करण्यात यावी.

२. संबंधित कार्यकारी अभियंता/अधीक्षक अभियंता/मुख्य अभियंता यांनी प्रकल्पाची आवश्यकता, प्राथमिकता, निधीची उपलब्धता, जमिनीची उपलब्धता, आवश्यक त्या प्रकरणी वन विभागाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र, इत्यादी बाबींच्या अनुषंगाने सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) तयार करून त्यांची तांत्रिक पडताळणी करून शासनास प्रस्ताव सादर करावा.
३. राज्यमार्ग व प्रमुख जिल्हा मार्गावरील कामे प्रस्तावित करतांना कामाची द्विरूक्ती होणार नाही याची पुरेशी दक्षता घ्यावी व त्याबाबतचे कार्यकारी अभियंता व अधीक्षक अभियंता यांचे प्रमाणपत्र सादर करावे. एकाच रस्त्यावरील सलग लांबीतील कामाचे विविध भाग / तुकडे करून कामे प्रस्तावित होणार नाहीत याची काटेकोरपणे दक्षता घेण्यात यावी.
४. अन्य योजनेत प्रस्तावित केलेली अथवा मंजूर झालेल्या कामांचा कोणत्याही परिस्थितीत या योजनेतर्गत समावेश करण्यात येऊ नये व प्रस्तावित काम इतर कोणत्याही योजनेत प्रस्तावित अथवा दोषदायित्व कालावधी (DLP) मध्ये समाविष्ट नाही, अशा आशयाचे प्रमाणपत्र संबंधित कार्यकारी अभियंता यांच्याकडून घेण्यात यावे. तसेच यापूर्वी मंजूर झालेल्या ज्या कामांचा दोषदायित्व कालावधी अद्याप संपुष्टात आला नाही, अशी कामे प्रस्तावित करू नयेत.
५. रस्ते विकासाच्या दृष्टीने तातडीने हाती घेणे आवश्यक असलेल्या राज्यमार्ग आणि प्रमुख जिल्हा मार्गावरील रस्ते व पूल कामांचे प्रस्ताव अर्थसंकल्पात समाविष्ट करण्याच्या दृष्टीने शासनास प्रस्तावित करताना कार्यकारी अभियंता यांनी चालू रस्ते विकास योजनेच्या अधीन राहून क्षतीग्रस्त झालेल्या तसेच अत्यंत महत्वाच्या व जास्त वाहतूक वर्दळ असलेल्या रस्त्यांची सुधारणा करण्याच्या अनुषंगाने अर्थसंकल्पात समाविष्ट करणे आवश्यक असलेल्या नवीन कामांची प्राधान्यक्रम यादी अधीक्षक अभियंता यांचेकडे सादर करावी व त्या अनुषंगाने अधीक्षक अभियंता यांनी आपल्या मंडळाच्या अखत्यारीतील रस्ते व पूल कामांचा जिल्हा निहाय एकत्रित प्रस्ताव शासनास सादर करावा.
६. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या अखत्यारीतील अत्यंत महत्वाच्या राज्य मार्ग व प्रमुख जिल्हा मार्गावरील जास्त वाहतूक वर्दळ असलेल्या रस्त्यांचा साकल्याने विचार करून पुरहानीमुळे हानी पोहचलेले रस्ते, सुटलेली लांबी, रस्त्यांच्या सलगतेकरीता आवश्यक पूल / मोऱ्या तसेच अत्यंत खराब झालेल्या लांबीत रस्ते सुधारणेची कामे, मंजूर रस्ते विकास योजनेच्या अधीन राहून प्रस्तावित करण्यात यावीत. त्यानुसार संबंधित अधीक्षक अभियंता यांनी कामांची निकड व्यक्तीशः तपासून त्यानुसारच प्रस्ताव शासनास सादर करावा. क्षेत्रीय स्तरावरून सरसकटपणे सुधारणा / मजबूतीकरण व डांबरीकरणाचे प्रस्ताव सादर करण्यात येतात, अशी कामे सरसकटपणे प्रस्तावित करण्यात येवू नयेत.
७. अनेकवेळा कामे प्रस्तावित करताना कामाच्या नावात रस्त्याचा दर्जा व क्रमांक नमूद करण्यात येत नाही. त्यामुळे कामे प्रस्तावित करताना कामाच्या नावात रस्त्याचा दर्जा व क्रमांक ठळकपणे नमूद करावा अन्यथा सदरचे काम समाविष्ट करण्यात येणार नाही.
८. रस्ते व पूलांची नवीन बांधकामे प्रस्तावित करताना जिल्ह्यामध्ये बिगर आदिवासी क्षेत्रामध्ये उपलब्ध वावाअंतर्गत जिल्ह्यातील रस्ते व पूल कामांचा प्रस्ताव सादर करावा.
९. कामांचे प्रस्ताव सादर करताना ते जास्तीत जास्त परिपूर्ण असावेत. विशेषतः पुलांची कामे मंजूर करून घेण्यात येतात, परंतु त्या मंजूर पुलांचे जोडरस्ते तयार नसतात अथवा पुलांच्या कामांमध्ये त्यांचा समावेश नसतो. मंजूर पुलाचे बांधकाम पूर्ण होते, परंतु जोडरस्त्याअभावी तयार झालेला पूल विनावापर पडून राहतो. त्यामुळे शासनाचा भांडवली खर्च निष्फळ ठरतो. तसेच, मोठ्या प्रमाणावर पुलांची कामे मंजूर होतात. तथापि, कामे मंजूर झाल्यानंतर त्या कामांचे संकल्पचित्र तयार करण्यास वेळ जातो व मंजुरीनंतर संकल्पचित्रास मान्यता मिळविण्यात येते व त्यानंतर कामाच्या निविदा काढणे, कार्यारंभ आदेश देणे या बाबी केल्या जातात. त्यामुळे प्रत्यक्ष कामास

सुरुवात होण्यास विलंब होतो आणि कामाची अंदाजित किंमत वाढत जाते. त्यामुळे कामे प्रस्तावित करताना प्रत्यक्ष जागेची पाहणी करूनच प्रस्ताव सादर करण्यात यावेत.

१०. अनेक कामांच्या बाबतीत देण्यात येणारा साखळी क्रमांक व प्रत्यक्षात ज्या ठिकाणी काम करावयाचे आहे तेथील साखळी क्रमांक यामध्ये बदल असतो. त्यामुळे प्रस्तावानुसार मंजूर केलेल्या साखळी क्रमांक नंतर बदलून घेण्याबाबतचे प्रस्ताव प्राप्त होतात तसेच प्रस्तावित कामाचे मराठी नाव व इंग्रजी नावात भिन्नता असू नये, तरी अशा स्वरूपाच्या तांत्रिक चुका होऊ नये याबाबत क्षेत्रीय कार्यालयाकडून दक्षता घेण्यात यावी.
११. अर्थसंकल्पात जास्तीत जास्त कामांचा समावेश व्हावा, या हेतूने जाणीवपूर्वक कामांच्या किंमती कमी दर्शवून नंतर सुधारीत प्रशासकीय मान्यतेचे प्रस्ताव सादर केले जातात. अशा अनिष्ट प्रथांना आळा घालण्याच्या दृष्टीने अधीक्षक अभियंता यांनी स्वतः तपासून कामे शासनास सादर करावीत.
१२. कामे प्रस्तावित करताना सद्यःस्थितीत हाती घेण्यात आलेल्या कामांची उर्वरित किंमत व नवीन कामांचा उपलब्ध वाव विचारात घेऊन मोठ्या प्रमाणात उर्वरित किंमतीत वाढ होणार नाही, याची दक्षता घेऊन अत्यंत महत्वाची कामेच प्राथम्यक्रमानुसार अर्थसंकल्पासाठी प्रस्तावित करावीत.
१३. एकाच रस्त्याची सलग लांबी प्रस्तावित करण्याऐवजी त्याचे विविध भाग /तुकडे केल्यामुळे ही कामे स्वतंत्रपणे अर्थसंकल्पित करणे, प्रशासकीय मान्यता प्रदान करणे, निविदा प्रक्रिया राबविणे यामध्ये शासकीय निधी व वेळेचा अपव्यय होतो. सबब, एकच उपविभाग व मतदारसंघ असूनही एकाच रस्त्यावरील कामांचे सलग लांबीतील विविध भाग करून कामे अर्थसंकल्पित केली असल्यास अशा कामांच्या स्वतंत्र निविदा करण्याऐवजी एकत्रित निविदा करण्यात याव्यात.
१४. रस्त्याच्या कामास भूसंपादन/ वनजमीन अधिग्रहण आवश्यक असल्यास अशा वेळी रस्ते बांधकामांची कामे न घेता प्रथम भूसंपादन/ वनजमीन अधिग्रहण प्रस्तावित करण्यात यावे.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक क्र. २०२५०४०११६०६२८५०१८ असा आहे. सदर शासन परिपत्रक डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षात्कीत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(प्रज्ञा वाळके)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
२. मा. उप मुख्यमंत्री (नगर विकास विभाग) यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा. उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. मा. मंत्री (सार्वजनिक बांधकाम) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५. मा. राज्यमंत्री (सार्वजनिक बांधकाम) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
६. अपर मुख्य सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
८. अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
९. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१०. सचिव (रस्ते), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई

११. सचिव (बांधकामे), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१२. सर्व सह सचिव/ उप सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. सर्व मुख्य अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम प्रादेशिक विभाग
१४. सर्व अधीक्षक अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम मंडळ
१५. सर्व कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग
१६. निवडनस्ती- कार्यासन (नियोजन-१अ)